

WOHL LEGACY

COVENANT & CONVERSATION

RAV SACKS İLE İNANCI PERAŞADA BULMAK

“Covenant & Conversation yazı dizisine yaptıkları cömert bağış için Maurice Wohl Charitable Foundation’a teşekkür ederim. Maurice ileri görüşlü bir hayırseverdi. Eşi Vivienne son derece mütevazıydı. Adanmışlık ve zarafetin benzersiz bir birlikteliğiydiler ve yaşamak onlar için vermek demektir.”

Vayakel 5780

Cemaatler ve Güruhlar

Melanie Reid, *The (London) Times* gazetesinde düzenli olarak köşe yazıları yazan bir gazetecedir. İki eli ve iki ayağı felçli olmasına rağmen, alaycı bir kendine acımazlıkla, haftalık makalelerini *Spinal Column*¹ başlığı altında yazar. 4 Ocak 2020’de, kocasıyla kendisinin, yaşadıkları İskoçya köyündeki diğer insanlarla birlikte çok eski bir hanı satın alıp, onu mahallenin ortak malı olarak bir bar ve halkevine dönüştürmelerinin öyküsünü anlattı.

Bunu yaptıkları zaman olağanüstü bir şey meydana gelmişti. Yerel halka mensup büyük sayıda insan bu halkevinin açılması ve işletilmesi için hizmetlerini sunmaya gönüllü olmuştu. “Tuvaletleri temizleyen ve masaları zımparayla pürüzsüzleştiren tanınmış klasik müzik virtüözlerimiz var. Barın ardında heykeltıraşlar, inşaat işçileri, tören görevlileri², deniz ticaret filosu memurları, büyükanneler, İK yöneticileri ve gayrimenkul acenteleri var... Emekli CEO’lar ateş için odun kesiyor, yetmişlik delikanlılar masalara servis yapıyor; arazi mühendisleri yıkılacak iç duvarları gözleriyle belirliyor ve becerikli kimseler tıkalı suyollarını tamir ediyor.”

Burası sadece bir halkevi haline gelmekle kalmamış, yerel halkı da dramatik ölçüde dinamikleştirmişti. Her yaştan insanlar, oyun oynamak, bir şeyler içmek, yemek ve özel etkinliklere katılmak üzere oraya gelmekteydi. Mekânın etrafında zengin çeşitlilikte toplumsal tesisler ve aktiviteler gelişmişti. Melanie Reid “Herkes ortak bir hedef için bir araya geldiği zaman bir köyde nelerin başarılabileceğinin simyası”ndan bahsetmektedir.

Bundan bahsetmemin amacı, Melanie’nin “ben”in “biz” olmasının sihri hakkındaki sözlerimi alıntılama nezaketini göstermiş olması: “Birlikte bir ev inşa ettiğiniz zaman ... herhangi bir kişinin tek başına yapabileceğinden çok daha büyük bir şey yaratırsınız.” Bu konu üzerine yazdığım kitap, *The Home We Build Together* (Birlikte İnşa Ettiğimiz Yuva), bu haftaki *perasha*dan ve *perashanın* isminden ilham almıştı: *Vayakel*. Bu, Tora’nın bir cemaatin nasıl inşa edileceğine dair sunduğu el kitabıdır.

Peraşa bunu zekice bir imayla yapmaktadır. Tora, birbirinden çok farklı iki aktiviteyi tarif etmek için tek bir fiil kökünü kullanmaktadır: *k-e-l*. Bunların ilki, geçen haftaki *perasha*da, Altın Buzağı hakkındaki anlatımın başında yer almaktadır. “Halk Moşe’nin dağdan inmekte geciktiğini görünce Aaron’un çevresine

¹ Ç.N.: “Omurga” anlamına gelen bu ifade, “köşe yazısı” veya “makale” manasındaki *Column* sözcüğüyle bir kelime oyunu içermektedir.

² Ç.N.: “Humanist minister”, başta Britanya’dakiler olmak üzere bazı Hıristiyan ülkelerinde dini olmayan düğün, cenaze gibi törenleri düzenlemekle görevli kişilere verilen unvandır.

toplandı (*vayikael*), ona ‘Kalk; bize önümüzde gidecek ilahlar yap,’ dedi, “çünkü bu adam – bizi Mısır’dan çıkaran Moşe – ona ne olduğu hakkında hiçbir fikrimiz yok” (Şemot 32:1). İkincisi ise bu haftaki *peraşanın* açılış pasuğudur: “Moşe, tüm Bene-Yisrael cemaatini bir araya getirdi (*vayakel*) ve onlara [şöyle] dedi: *A-Şem*’in, yapılmasını emrettiği şeyler şunlardır” (Şemot 35:1).

İkisi kulağa benzer gelmektedir. Her iki fiil de “toplandı” veya “bir araya getirdi” şeklinde çevrilebilirdi. Ama ikisi arasında çok temel bir fark vardır. İlk toplanma lidersizdi; ikincisindeyse bir lider vardı: Moşe. İlk bir *güruhtu*, ikincisi ise bir *cemaat*.

Bir *güruhta* bireyler bireyselliklerini yitirir. Bir tür kolektif zihniyet ipleri eline alır ve insanlar kendilerini, kendi başlarına yapmayı asla düşünmeyecekleri şeyleri yapıyor halde bulurlar. Charles Mackay’ın *güruhların çılgınlığı* hakkındaki, sözleri ünlüdür. Onun ifadesiyle, insanlar “sürüler halinde çılgına dönerlerken, duyularını ancak yavaşça, birer birer tekrar kazanırlar.” Birlikteyken tam bir taşkınlık içinde hareket ederler. Normal, bilinçli süreçler yıkılır. Bu kendini bazen şiddetle dışa vururken, başka zamanlardaysa sürdürülemez nitelikteki hızlı yükselişlere ve onları takip eden ani çöktüşlere sebep olan içgüdüsel ekonomik davranışlarla ifade eder. İnsan kalabalıkları, bireyler olarak dâhili kontrollerimizi oluşturan kısıtlama ve dizginleme mekanizmalarından yoksundur.

Crowds and Power (Güruhlar ve Güç) adlı kitabı bu konuda bir klasik olarak kabul edilen Elias Cannetti şöyle yazar: “Güruh her yerde, tüm dönemlerde ve kültürlerde aynıdır; birbirinden tamamen farklı köken, eğitim ve dillere sahip insanlar arasında esas olarak aynı kalır. Bir kez ortaya çıktı mı, olanca şiddetiyle yayılır. Onun bulaşıcılığına pek az insan direnebilir; her zaman artmaya devam etmek ister ve onun bu gelişimine karşı, kendi doğasından kaynaklanan hiçbir sınır yoktur. İnsanların bir arada olduğu her yerde ortaya çıkabilir ve spontane bir şekilde ve aniden meydana gelme özelliği esrarengizdir.”

Aaron’un etrafına toplanan *güruh* panik duygusunun pençelerindeydi. Moşe onların Tanrı’yla ve buna bağlı olarak, talimatlarla, rehberlikle, mucizeyle ve güçle olan tek iletişim kanalıydı. Şimdi Moşe artık orada değildi ve onun başına ne geldiğini bilmiyorlardı. “Önümüzde gidecek ilahlar” konusundaki talepleri düşüncesizdi ve kendileri adına bir gerileme ifade etmekteydi. Buzağı yapıldıktan sonraki davranışları – “Halk yiyip içmeye oturdu, sonra da cümbüş için kalktı” – disiplinsizlik ve sefahat düşkünlüğünü ortaya koyuyordu. Moşe Tanrı’nın emriyle dağdan indiği zaman “halkın taşkınlık yaptığını gördü, çünkü Aaron onların kontrolden çıkmalarına ve düşmanları için bir alay konusu haline gelmelerine izin vermişti.” Moşe’nin gördükleri, Carl Jung’un tarifine örnek teşkil etmekteydi: “Büyük bir *güruhun* psikolojisi kaçınılmaz olarak serseri psikolojisi düzeyine batar.” Moşe bir *güruh* görmüştü.

Bu haftaki *peraşada* yer alan *Vayakel* ise oldukça farklıydı. Moşe halkı kolektif bir projeye, *Mişkan* projesine, kişisel bağışlarda bulunmaya seferber etmek suretiyle bir cemaat, bir toplum yaratma peşindeydi. Bir toplumda bireyler birey olarak kalır. Katılımları temelde gönüllüdür: “Kalbi kendisini vermeye sevk eden herkes bir sunu getirsin.” Farklılıklarına değer verilir, çünkü bu farklılıklar, her birinin, katkıda bulunacak kendine has bir şeyi olduğu anlamına gelir. Bazısı altın vermiştir, bazısı altın, bazısı da bronz. Bazısı yün, bazısı da hayvan derileri getirmiştir. Başkaları değerli taşlar vermiştir. Ve yine bazıları da çalışmalarını ve becerilerini sunmuşlardır.

Onları birleştiren etken, kolektif bir çılgınlığa kapılmamıza sebep olan bir *güruh* dinamiği değil, herhangi bir kişinin tek başına başarabileceğinden çok daha büyük bir şeyin gerçekleşmesine yardımcı olmak şeklinde bir ortak amaç duygusuydu. Toplumlar inşa ederler; yıkmazlar. İçimizdeki en kötü şeyleri değil, en iyi

şeyleri açığa çıkarırlar. Korku gibi daha alçak düzeyli duygularımıza değil, içlerinde Tanrısal Mevcudiyet için simgesel bir mesken inşa etmek gibi çok daha yüksek amaçlara hitap ederler.

Tora, *k-e-l* fiilini ince bir ustalıkla kullanarak, dikkatimizi yalnızca ürünün değil, sürecin de üzerine; yalnızca insanların neler yaptıklarının değil, onları yapmakla kendilerinde ne gibi bir gelişme meydana geldiğinin üzerine odaklanmaktadır. Bunu *The Home We Build Together* adlı kitabımda şu sözlerle ifade etmişim: “Bir ulus – en azından, Bene-Yisrael’in olması istenen türdeki bir ulus – *yaratma eyleminin ta kendisi yoluyla yaratılır*. Ne Mısır çıkışındaki mucizelerin hepsi, ne belalar, ne denizin yarılması, ne göklerden gelen *man* ve kayadan çıkan su, ne de Sinay’da Tanrı’nın açığa çıkmasının ta kendisi Bene-Yisrael’i bir ulusa dönüştürebilmişti. Moşe’ye halkı *Mişkan*’ı inşa etmek üzere bir araya getirmesini emrederken, Tanrı dolaylı olarak bir mesaj vermektedir: *Bireylerden oluşan bir grubu antlaşmayla bağlı bir ulus haline getirmek için, o bireylerin hep birlikte bir şey inşa etmeleri gerekir.*”

“Özgürlük, harici bir güç tarafından, hatta Bizzat Tanrı’nın Kendisi tarafından bile bahsedilemez. Özgürlük ancak, insanların kendileri tarafından ortaya konacak kolektif, işbirliğine dayalı bir gayretle elde edilebilir. İşte *Mişkan*’ın inşası da budur. Bir halk, eylemle oluşturulur. Bir ulus, inşa ederek inşa edilir.”

Cemaat ve grup arasındaki ayrım 21. yüzyılda daha da önemli bir hal almıştır. Bunun klasik örneği, 2011 yılındaki Arap Baharı’dır. Arap dünyasının büyük bir kesiminde, Tunus, Cezayir, Ürdün, Umman, Mısır, Yemen, Sudan, Irak, Bahreyn, Libya, Kuveyt, Suriye ve başka yerlerde kitlesel protestolar düzenlenmişti. Ve buna rağmen hepsi hızla, Arap Kışı olarak adlandırılan duruma dönüşmüştü. Protestolar bu ülkelerin birkaçında hâlâ devam etmektedir, ama bunlar yalnızca Tunus’ta ülkeyi anayasal bir demokrasiye götürmüştür. Protestolar, sadece kendi başlarına, özgür toplumlar üretmek için asla yeterli değildir. Protestolar, cemaat değil, grup mantığına aittir.

Aynısı özgür toplumlarda bile sosyal medya için geçerlidir. Bunlar, var olan cemaatler için büyük birer takviyedir, ama tek başlarına cemaatleri yaratmazlar. Bu, bir yandan yüz yüze etkileşimi, bir yandan da grup uğruna fedakârlıklarda bulunmaya gönüllü olmayı gerektirir. Bu olmazsa, Marc Zuckerberg’in 2017’de söylediği gibi, “sosyal medya, bölünmüşlük ve yalıtıma katkıda bulunabilir.” Gerçekten de, duyar kasma, alenen utandırma veya agresif yüzleşme için kullanıldığında, sosyal medya, yeni bir grup davranışı şekli – bir elektronik sürü – yaratabilir.

Yeni kitabı *A Time to Build*’de (İnşa Etme Vakti) Yuval Levin, sosyal medyanın sosyal hayatlarımızı baltaladığını öne sürmektedir. “[Sosyal medya] açık bir şekilde, özgür bir toplum için en tehlikeli ahlak bozukluklarını teşvik etmektedir. Bizi, dinlemeden konuşmaya, başka insanlara zarif bir şekilde değil, zıtlarına yaklaşmaya, komplolar ve dedikodular yaymaya, duymamayı tercih ettiğimiz şeyleri reddedip göz ardı etmeye, mahremi aleni hale getirmeye, karmaşık bir dünyayı aşırı basitleştirmeye, birbirimize aşırı hızlı ve ters tepki vermeye sevk etmektedir. Sabırlı hoşgörü kapasitemizi, terbiyemizi, tahammülümüzü ve itidalimizi yiyip tüketmektedir.” Bunlar, cemaat değil, grup davranışlarıdır.

Grupların olumsuz yanları hâlâ bizimdir. Aynı şekilde, Melanie Reid’in İskoç barının ortaya koyduğu üzere, toplumun olumlu yanları da bizimdir. **İnanıyorum ki, cemaat yaratmak gayretli bir çalışmayı gerektirir ve hayatta sadece az sayıda şey bundan daha çok zahmete değer niteliktedir. Başkalarıyla birlikte bir şey inşa ettiğimde, tek başıma başarabileceğimden çok daha büyük bir şeyin bir parçası haline gelmenin sevincini keşfederim.**

Şabat Şalom

Jonathan Sacks

Jonathan Sacks
The Office of Rabbi Sacks

Rabbi Sacks'ın diğer makaleleri için lütfen www.rabbisacks.org sitesini ziyaret edin.

    @rabbisacks

© Rabbi Sacks Tüm hakları saklıdır.

Rabbi Sacks'ın Ofisi Covenant and Conversation Trust tarafından desteklenmektedir.